

TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİNDE KÜLTÜRDİLBİLİM KAVRAMLARININ TOPLUMDİLBİLİMSEL YETKİNLİĞİN KAZANDIRILMASINDAKİ ÖNEMİ: VEDALAŞMA ÖRNEĞİ

The Importance of Cultural Linguistics Concepts in Attributing Social Linguistics Competency in Teaching Turkish As A Foreign Language: The Example Of Failure

Aslı FİŞEKÇİOĞLU¹

Öz

İçinde yaşadığımız yüzyılda disiplinlerarası çalışmaların oldukça ivme kazandığı görülmektedir. Bu durum, bir önceki yüzyılda kendi sınırları içinde tespitler yapan alanların da kendi sınırlarını genişletmek amacıyla yeni bakış açılarına doğru yönelmelerini sağlamıştır. Bu bağlamda kültürdilbilim, kültürbilim alanının kendi sınırlarına dilbilimi de almasıyla XX. yüzyılın son yıllarında kendini tanımlamış bir alandır. Kültür – dünya görüşü, dil – dünya görüşü, milli kültür - dünya görüşü ve bilişsel dünya görüşünün dillere yansımaları inceleyen ve karşılaştırmalı çalışmalarda duruma uygun yöntemler kullanan kültürdilbilimin verilerinin, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında da kullanılması sosyal aktör olarak tanımlanan öğrenenin, özellikle sözcük öğretimi kapsamında, gelişimini olumlu yönde etkileyecektir. Aynı zamanda kültürdilbilimsel yaklaşımın, Diller İçin Avrupa Ortak Çerçeve Metninde (2020) tanımlanan toplumdilbilimsel yeterliliğin dil düzeylerine göre geliştirilmesinde önemli katkıları olacağı düşünülmektedir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde, özellikle A1 ve A2 dil düzeylerinde etkileşim temelli yaklaşımlarda vedalaşma yapılarının öğretimi programlarda yer almaktadır. Her milletin kendine özgü selamlama ve vedalaşma kalıplarının o milletin özolgularına göre şekillendiği için Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde Türk toplum bilgisinin aktarımı bağlamında selamlaşma ve vedalaşma kalıplarının öğretiminin oldukça önemli olduğu söylenebilir. Bu çalışmada, İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Kitabının A1 ve A2 dil düzeylerinde kullanılan vedalaşma sözcükleri incelenmiş, aynı dil dil düzeylerinde Fransızca öğretmek amacıyla hazırlanmış Alter Ego A1 ve A2 kitaplarındaki vedalaşma sözcükleriyle karşılaştırılmıştır. Vedalaşma sözcükleri kültürdilbilimsel karşılaştırma bağlamında değerlendirildikten sonra Diller İçin Avrupa Ortak Çerçeve Metninde (2020) yer alan toplumdilbilimsel yeterlilik ölçütlerine göre değerlendirilmiştir. Çalışmada nitel araştırmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kültürdilbilim, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, Vedalaşma.

Abstract

In the century we live in, it is seen that interdisciplinary studies have gained momentum. This situation enabled the areas that had made determinations within their borders in the previous century to turn towards new perspectives in order to expand their borders. In this context, cultural linguistics, with the field of cultural science taking linguistics to its limits, XX. It is a field that has defined itself in the last years of the century. The use of cultural linguistics data, which examines the reflection of culture - world view, language - world view, national culture - world view and cognitive world view on languages and uses appropriate methods in comparative studies, in the field of teaching Turkish as a foreign language, the learner, who is defined as a social actor, especially within the scope of vocabulary teaching. will positively affect its development. At the same time, it is thought that the cultural linguistics approach will make important contributions to the development of sociolinguistic competence defined in the Common European Framework of Reference for Languages (2020) according to language levels. In the teaching of Turkish as a foreign language, especially in the A1 and A2 language levels, interaction-based approaches, the teaching of greeting and goodbye structures are included in the programs. It can be said that the unique greeting and farewell

¹ Doç. Dr. Marmara Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, asli.fisekcioglu@marmara.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7109-9672.

patterns of each nation are shaped according to the specifics of that nation. In the teaching of Turkish as a foreign language, especially in the A1 and A2 language levels, interaction-based approaches, the teaching of greeting and goodbye structures are included in the programs. It can be said that the unique greeting and farewell patterns of each nation are shaped according to the specifics of that nation. In this study, farewell words used in the A1 and A2 language levels of the Istanbul Turkish Book for Foreigners were examined and compared with the farewell words in the Alter Ego A1 and A2 books, which were prepared to teach French at the same language levels. After the goodbye words were evaluated in the context of cultural linguistic comparison, they were evaluated according to the sociolinguistic competence criteria in the Common European Framework of Reference for Languages (2020). In the study, document analysis method was used in qualitative research.

Key words: Cultural linguistics, Teaching Turkish as a Foreign Language, Farewell.

Giriş

Disiplinlerarası çalışmaların her bilim alanının sınırlarını genişlettiği ve daha özgün akademik verilerle yeni çalışmalara ışık tuttuğu söylenebilir. Kültürdilbilim de bir önceki yüzyılın ikinci yarısında dil ve kültür ilişkisini kendine ait sınırlar içinde inceleme amacı ile ortaya çıkan disiplinlerarası bir yaklaşım olarak kabul edilebilir. Kültürdilbilimin temeli Humboldh'a kadar dayanmaktadır. Humbold'a (Akarsu,) göre kişi dünyayı dilinin yarattığı şekilde görmektedir. Bir başka deyişle dünyaya anlamını veren dildir ve bu sebeple her dilin kendine özgü bir dünya görüşü bulunmaktadır. Humbold'un ardından gelen Saphir ve Whorf da dilin ait toplumun düşünce tarzını belirlediğinin ve bu sebeple kültürel olguların özellikle dil aracılığı ile işlenmesi gerektiğinden bahsetmiştir (Akarsu). Dilin kültürel bir olgu olduğu fikri günümüzde de önemli çalışmaların esin kaynağı olmuştur. Bu bağlamda kültürbilimden bahsetmek gerekmektedir. Kültürün değişim, gelişim, oluşum şartlarını inceleyen kültürbilim aynı zamanda kültürün insanla olan ilişkilerini de incelemektedir (Alimjanova, 2016). Araştırma alanı oldukça geniş olan bu bilim dalı disiplinlerarası birçok alanın da oluşmasını sağlamıştır. Bu alanlardan biri de kültürdilbilimdir. Dil ve kültür bağlantısının temel alan kültürdilbilim milli kültür öğelerini taşıyan birimleri de incelemektedir (Ruçina, çev. Saraç, 2014). Bu bağlamda tüm sözcüklerin esasında milli kültürü taşıdıkları ve bu sebeple Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde özellikle sözcük öğretimine özel bir önem verilmesi gerektiği görülmektedir. Bu bağlamda kültürdilbilimin ortaya çıkmasının ardından Rus dilbilim ekolünde yer alan ülkedilbilimden bahsetmek gerekmektedir. Ülkedilbilim dil ve kültür etkileşimini yabancı dil öğretimi alanında kullanan bir dilbilim alanıdır (Zinovyeva, 2016). Yabancı dil öğretiminde kendi bakış açısına uygun yöntemler geliştiren ülkedilbilim, hem anlambilimin bir alanı hem de dil aracılığı ile o dili konuşan topluma ait kültürü aktarmayı amaç edinen bir yabancı dil öğretimi yöntemi olarak adlandırılabilir. Kısaca ülkedilbilim yabancı dil öğretim yöntemlerini geliştiren bir disiplin olarak tanımlanabilir (Zinovyeva, 2016). Bu disiplinin kurucuları olarak kabul edilen Vereşçagin ve Kostomorov'a göre kişi ancak bir yabancı dili özümseyerek yeni bir kültürün içine dâhil olur. Ayrıca öğrenilen dilde saklanan yüksek manevi bir zenginlik bulunmaktadır (Alimjanova, 2016). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde Türk toplumuna ait manevi zenginlik de Türkçe kelimelerde saklıdır. Bu bağlamda kültürdilbilim alanının temel kavramlarından biri olan konsept kavramından bahsetmek gerekmektedir. *Konsept insanın düşünce dünyasındaki kültürün temel birimidir* (Sergeyeva, 2016: 52). İnsanın düşünce dünyasını şekillendiren kültürün de bu işlemi ancak kelimeler aracılığı ile yapabildiği söylenebilir. Çünkü düşünce dünyamızı diğerlerine aktarırken bunu ancak kelimeler aracılığı ile yapabilmekteyiz. Düşünceyi şekillendiren kültür dünyasında birbirinden farklı birçok konseptin bulunduğunu yadsıyamayız. Birbirinden farklı birçok konseptin düşünce dünyamızdaki alanı da konsept küresi adıyla anılmaktadır (Sergeyeva, 2016). Bu bağlamda konsept küresi aracılığı ile milli hafızamızda bulunan tüm kültürel içerik sözcükler aracılığı ile dile gelmektedir. Bu sebeple sözcükler aslında dil ve kültür arasındaki bağlantıyı ispat eden birimlerdir. Kültürdilbilim ve ülkedilbilimin araştırma konusu olan tüm bu sorunlar Türkçenin yabancı dil olarak öğretimini de yakından ilgilendirmektedir.

Diller İçin Avrupa Ortak Çerçeve Metni (2020) ve Toplumdilbilimsel Yeterlilikler

Tüm dillerin çeşitli dil düzeylerine göre belirlenmiş ölçütler, yöntem ve yaklaşımlar aracılığı ile öğretilmesini öneren Diller İçin Avrupa Ortak Çerçeve Metni 2001, 2018 ve 2020 yıllarında yayımlanan her cildinde yabancı dil öğretiminde yer alması gereken kültürel öğeleri genel yeterlilikler başlığı altında öğretim programı içeriğine dâhil etmiştir. Özellikle 2020 yılında yayımlanan baskısında aracılık becerileri adı altında bu konuyu oldukça ayrıntılı bir biçimde ele almıştır. Giriş bölümünde kültürdilbilim ve ülkedilbilim bağlamında ele alınan konsept, konsept küresi kavramlarını ilgilendiren dil kültür bağlantısının toplumdilbilimsel yeterlilikler bağlamında da değerlendirildiği görülmektedir. *"Toplumdilbilimsel yeterlik, dil kullanımının sosyal boyutuyla başa çıkmak için gereken bilgi ve becerilerle ilgilidir. Dil, sosyokültürel bir olgu olduğu için D-AOBM'de bulunan içeriklerin çoğu, özellikle sosyokültürel açıdan, aynı zamanda toplumdilbilimsel yetkinlikle de ilgilidir. Burada ele alınan meseleler, başka bir yerde ele alınmayan, özellikle dil kullanımıyla ilgili olanlardır: sosyal ilişkilerin dilsel belirticiler, nezaket kuralları, üslup farklılıkları ve lehçe ve aksan"* (D-AOÇM, 2020: 147). Bu tanımdan yola çıkarak yabancı dil öğretiminde dilin sosyal bir olgu olduğunun unutulmaması gerektiği ve Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi programlarında hazırlanan içeriğin bu bilgi doğrultusunda şekillenmesi gerektiği düşünülmektedir. Diller İçin Avrupa Ortak Çerçeve Metni (2020) toplumdilbilimsel yeterliğin yanı sıra öğrencinin dil düzeyine göre toplumdilbilimsel bir yetkinliğe de ulaşması amaçlanmaktadır. Bu

amaçla dil düzeylerine göre toplumdilbilimsel uygunluk tanımlayıcıları oluşturulmuştur. A1 dil düzeyinden C2 dil düzeyine kadar oldukça ayrıntılı bir şekilde hazırlanan tanımlayıcılardan bu çalışmanın sınırlılıkları kapsamında sadece A1 ve A2 dil düzeyi bağlamında bahsedilecektir.

Diller İçin Avrupa Ortak Çerçeve Metninde (2020) A1 dil düzeyine göre hazırlanmış toplumdilbilimsel yetkinlik şu şekilde ifade edilmiştir: “*En basit günlük nezaket yapılarını kullanarak temel sosyal iletişim kurabilir: Selamlama ve veda, tanıtımlar, “lütfen, teşekkür ederim, özür dilerim vb.” diyerek* (D-AOÇM, 2020: 140). A2 dil düzeyine göre hazırlanmış toplumdilbilimsel yetkinlik ise şu şekilde ifade edilmiştir: “*Temel dil işlevlerini (ör. bilgi alışverişi ve ricalar) yerine getirebilir ve bunlara yanıt verebilir. Düşünce ve tutumları basit bir şekilde ifade edebilir. En basit ortak ifadeleri kullanarak ve temel rutinleri izleyerek basit ama etkili bir şekilde sosyalleşebilir. Gündelik selamlama ve hitap amaçlı nezaket yapılarını kullanarak çok kısa sosyal alışverişleri halledebilir. Davet, öneri, özür vb. yapabilir ve bunlara karşılık verebilir”* (D-AOÇM, 2020: 140). Bu tanımlamalardan hareketle A1 dil düzeyinde toplumdilbilimsel yetkinliğin oldukça sınırlı olduğu fakat A2 dil düzeyinde bu yetkinliğin sınırlarının oldukça genişletildiği görülmektedir. A1 dil düzeyinde basit günlük ilişkilerde temel sosyal bir iletişime girebilen öğrencinin A2 dil düzeyinde basit ama etkili bir şekilde sosyalleşebildiği görülmektedir. Bu tanımlayıcıların varlığı hem dilin sosyal bir olgu olduğunun hem de öğrencinin gerçek bir sosyal aktör olduğunun altını bir kez daha çizmektedir. Her iki dil düzeyindeki tanımlayıcıda da dikkat çeken unsur, selamlama ve veda kalıplarının öğrenci tarafından etkin bir şekilde kullanımının üzerinde durulmasıdır. Konuşmada ve yazışmada nezaketin hedef dili konuşan topluma uyum için öncelikli olduğu görülmektedir. Fakat A1 ve A2 dil düzeyi ile ilgili tanımlayıcılarda, en düşük dil düzeyi oldukları için, nezaket sınırlarının ancak selamlama ve vedalaşmayı içerdiği görülmektedir. Bu sebeple selamlama ve vedalaşma kalıplarının herhangi bir dilin yabancı dil olarak öğretiminde öğrencilere ilk kazandırılması gereken yapılar olduğu düşünülmektedir.

Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi ve Vedalaşma Kalıpları

“*Bir dilin yalnızca dil bilgisi kuralları ve sözcüklerden oluşan bir yapı olmadığı, aksine karmaşık, çok katmanlı bir dizge olduğu ve her dilin işleyişinin o dilin konuşulduğu toplumun yapısına göre değişiklik gösterdiği bir gerçektir. Bir dilde etkin biçimde iletişim kurmak öncelikle “iletişim becerisi”ne sahip olmayı gerektirir*” (Onursal Ayırır, 2020). Bu tanımlamadan yola çıkarak herhangi bir dili yabancı dil olarak öğrenen kişinin her dil düzeyinde hedef topluma dair önemli kültürel öğelerle devamlı karşılaştığı söylenebilir. Bu durum herhangi bir dilin ana dili olarak öğretimi ve yabancı dil olarak öğretimi arasında bulunan farkın göze çarptığı durumlardan biri olarak nitelendirilebilir. Kendi düşüncesini zaten kendi kültürüne ait konseptlerle (kültürdilbilim terimi olarak) şekillendiren öğrenci yabancı bir dili öğrenme sürecinde bu işlemi yaparken oldukça zorlanacaktır. Kendi kültürüne göre şekillenmiş olan konsept küresini öğrenmekte olduğu konsept küresi ile karşılaştıracak ve bunun sonucunda önemli zorluklarla karşılaşacaktır. Bu sebeple en düşük dil düzeyinden başlayarak hedef dile ait kültürel öğelerle karşılaştıkça hedef toplumla kuracağı iletişim de anlamlı olacaktır. Bu durum B1, B2, C1, C2 gibi ileri dil düzeylerinde iletişim becerilerini geliştirmek adına oldukça önemli gözükmektedir. Fakat öğrencide bu alışkanlığın gelişmesi ancak hedef topluma ait konseptlerle (kültürdilbilim terimi olarak) A1 dil düzeyinden itibaren karşılaşması ile sağlıklı bir şekilde sağlanabilir.

Diller İçin Avrupa Ortak Çerçeve Metninin 2020 yılında yayımlanan genişletilmiş baskısında etkileşim stratejileri adı altında yer alan bölüm dikkate alındığında en düşük dil düzeylerinde bile öğrencinin sosyal aktör olma sürecinin başladığı görülmektedir. Bu metinde ayrıca A1 öncesi diye tanımlanan bir dil düzeyinin de oluşturulduğu görülmektedir. A1 öncesi olarak tanımlanan bu düzey genellikle hedef ülke vatandaşlığı için uygulanan dil kültür sınavları için oluşturulmuş bir dil düzeyidir. Bu dil düzeyinde öğrenciden beklenen karşılıklı konuşmada kullanması beklenen iletişim stratejileri incelendiğinde oldukça ayrıntılı bir içeriğin hazırlandığı görülmektedir: “*Evet.*”, “*Hayır.*”, “*Affedersiniz.*”, “*Teşekkür ederim.*”, “*Hayır, teşekkür ederim.*”, “*Üzgünüm.*” gibi temel kalıplaşmış ifadeleri anlayabilir ve kullanabilir. Basit selamlama biçimlerini tanıyabilir. İnsanları selamlayabilir, isimlerini söyleyebilir ve basit bir şekilde izin alabilir. (D-AOÇM, 2020: 77). Karşılıklı konuşmada iletişim stratejileri A1 dil düzeyi için incelendiğinde ise stratejilerin şu şekilde tanımlandığı görülmektedir:” “*Anlayışlı bir muhatap tarafından açık, yavaş ve*

tekrarlanan bir dille doğrudan doğruya kendisine iletilen, somut türde basit ihtiyaçların karşılanmasına yönelik günlük ifadeleri anlayabilir. Öngörülebilir bir konuda (ör. kendi ülkesi, ailesi, okulu) temel olgusal nitelikteki basit bir karşılıklı konuşmaya katılabilir. Giriş yapabilir ve temel selamlama ve vedalaşma ifadelerini kullanabilir. İnsanların nasıl olduğunu sorabilir ve haberlere tepki verebilir” (D-AOÇM, 2020: 77). A1 dil düzeyi için hazırlanmış olan tanımlayıcılarda karşılıklı konuşmada iletişim stratejilerinin temel selamlama ve vedalaşma ifadeleri ile başladığı görülmektedir. A2 dil düzeyi için hazırlanmış tanımlayıcı ise şu şekilde yapılandırılmıştır: “Sosyal bağlamda çok kısa karşılıklı konuşmayı idare edebilir ancak nadiren konuşma gidişatını kendisine göre devam ettirecek derecede anlayabilir ama yine de muhatap eğer çaba gösterirse anlaması sağlanabilir. Selamlamanın ve hitap etmenin basit, günlük nezaket yapılarını kullanabilir. Akranları, meslektaşları veya konuk olduğu evin sahibi aile üyeleriyle çoğu rutin meselelerle ilgili sorular sorarak ve yanıtları anlayarak basit bir dille konuşabilir. Davet edebilir, öneriler verebilir ve özür dileyebilir ve davete, önerilere ve özürlerle yanıt verebilir. Nasıl hissettiğini çok basit hazır ifadelerle açıklayabilir. Neleri sevip sevmediğini söyleyebilir” (D-AOÇM, 2020: 77)

A1 öncesi, A1 ve A2 dil düzeyleri Diller İçin Avrupa Ortak Çerçeve Metninde tanımlandığı üzere yabancı dil öğretiminde kabul edilen en düşük dil düzeyleridir. Buna rağmen bu dil düzeylerinde hazırlanmış olan iletişim stratejileri ve toplumdilbilimsel yetkinlik tanımlayıcılarında sosyal iletişimde hedef topluma ait nezaket kalıplarının oldukça önemsendiği görülmektedir. Her ne kadar bu dil düzeyleri için nezaket kalıpları selamlama, vedalaşma ile sınırlandırıldığı görülse de daha ileri dil düzeylerindeki tanımlayıcılarda sosyal aktör olma sürecinin tamamlandığı söylenebilir. Hedef dilde, özellikle konuşma becerisindeki akıcılığı da sağlamada önemli bir yere sahip olan bu yeterliliklerin Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında hazırlanan programlarda göz önünde bulundurulması bu sebeple oldukça önemlidir. “Akıcı konuşma taşıdığı bu önemine koşut olarak dil öğrenme öğretme programlarının içeriklerine de yansır. Bu durumdan hareketle konuşma akıcılığının bir dili öğrenmenin öncelikli hedeflerinden biri olduğu öne sürülebilir” (Ülper, 2020: 329).

Yöntem

Bu çalışmada Nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma esneklik, keşfedici bir yaklaşıma olanak sağladığından araştırmacının yeni bilgilere erişimi de daha kolay olmaktadır (Baltacı, 2019). Nitel araştırma yöntemi olarak doküman analizi tercih edilmiştir. Çünkü doküman analizi tüm belgeleri incelemek ve değerlendirmek için kullanılan sistemli bir yöntemdir ve araştırma konusu hakkında bir anlayış oluşturmak, ampirik bilgi geliştirmek için var olan en uygun yöntemler arasındadır (Kıral, 2020). Doküman analizi yöntemi ile öncelikle 2020 yılında yayımlanan Diller İçin Avrupa Ortak Çerçeve Metninde yer alan toplumdilbilimsel yetkinlik ve karşılıklı konuşmada iletişim stratejileri incelenmiştir. Toplumdilbilimsel yetkinlik ve iletişim stratejileri tanımlayıcıları bu çalışmanın sınırlılıkları kapsamında sadece A1 ve A2 dil düzeylerinde değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda bahsedilen dil düzeylerinde özellikle selamlama ve vedalaşma kalıplarının öğrenciye aktarılmasının önemi fark edilmiştir. Bu bağlamda İstanbul Kitabı A1 ve İstanbul Kitabı A2 tarama yöntemiyle incelenmiş ve bu kitaplarda var olan vedalaşma kalıpları tablo halinde sunulmuştur. Ardından Fransızcanın yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan Alter Ego A1 + ve Alter Ego A2 + adlı yöntem kitapları da aynı ölçütler sınırında taranmış ve bu kitaplarda bulunan vedalaşma kalıpları da tablo halinde sunulmuştur. Sonuç olarak her iki kitabın aynı dil düzeylerinde içerdiği toplumdilbilimsel yetkinlik veda kalıpları bağlamında karşılaştırılmıştır.

Veriler

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Kitabı A1

Görüşürüz (7)
Tamam, görüşürüz. (17)
Teşekkür ederim. (9) (12) (18)

Tablo 1: A1 Dinlediğini Anlama Metinleri / Vedalaşma Sözcükleri

Görüşürüz (1 A) (2 A)
Teşekkürler (1C)
Cumartesi görüşürüz. (3 A)
Teşekkür ederim doktor Bey (6 C)
Kendinize iyi bakın (6C)

Tablo 2: A1 Okuduğunu Anlama / Vedalaşma Sözcükleri

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Kitabı A2

Görüşürüz (1 A)
Teşekkürler (5 A)

Tablo 3: A2 Dinlediğini Anlama Diyalogları / Vedalaşma Sözcükleri.

Teşekkürler (2 A)
Tekrar bekleriz (3A)
Haydi görüşürüz (3 B)
İyi günler (6A)
Yarın görüşmek üzere iyi geceler (6 B)

Tablo 4: A2 Okuduğunu Anlama / Vedalaşma Sözcükleri

Alter Ego A1 +

Enchanté	Bonne soirée
Nous vous souhaitons un très bon voyage	A bientôt
Merci	Je vous en prie
Merci beaucoup	A ce soir
Au revoir	A jeudi
Bonne journée	Bisous / Bises
A demain	Je vous remercie
Ciao	

Tablo 5: Alter Ego + A1 Dinlediğini Anlama Diyalogları / Vedalaşma Sözcükleri

Bises
Bisous
A très bientôt
Je t'embrasse

Tablo 6: Alter Ego + Okuduğunu Anlama / Vedalaşma Sözcükleri

Alter Ego A2+

Salut
Au revoir
Bonsoir
Merci
Bon après-midi

Tablo 7: Alter Ego A2 Dinlediğini Anlama / Vedalaşma Sözcükleri

Merci
Au revoir, merci.
Je vous prie de croire, Madame, Monsieur, en l'assurance de ma considération distinguée.
Je vous remercie
Cordialement
On se retrouve dans quelques instants
Bises
Bisous

Tablo 8: Alter Ego A2+ Okuduğunu anlama / Vedalaşma Sözcükleri

Verilerin Değerlendirilmesi ve Tartışma

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Kitabı A1 verileri incelendiğinde dinlediğini anlama metinlerinde çoğunlukla kişiler diyalogun gerçekleştiği yerden ayrılırsalar dahi vedalaşma sözcüklerinin kullanılmadığı görülmektedir. Tablo 1 'de görüldüğü üzere A1 kitabında 5 dinlediğini anlama metninde “görüşürüz” “tamam, görüşürüz” veda sözcükleri kullanılmıştır. Fakat incelenen tüm diyalogların selamlama ile başladığı fakat vedalaşma sözcüklerinin kullanılmadığı görülmektedir. A1 kitabında yer alan okuduğunu anlama diyaloglarında ise “görüşürüz” “kendinize iyi bakın” veda sözcüklerinin toplamda sadece 4 kez kullanıldığı görülmektedir. Bu diyaloglarda konuşmanın bitmesine rağmen veda sözcüklerinin kullanılmadığı görülmektedir. Fakat incelenen tüm diyalogların selamlama sözcükleri ile başladığı tespit edilmiştir. Gerek dinlediğini anlama gerekse okuduğunu anlama metinlerinde dikkat çeken durum ise “teşekkür ederim” kalıbının veda sözcüğü olarak kullanılmış olduğudur. Bu bağlamda diyaloglar karşılıklı teşekkür ile bitirmektedir. Veda sözcüğü olarak “kendinize iyi bakın” kalıbının da 1 kez kullanıldığı görülmektedir. Diller için Avrupa Ortak Çerçeve Metni (2020) incelendiğinde A1 dil düzeyinin toplumdilbilimsel yeterlilikleri şu şekilde açıklanmaktadır: “*En basit günlük nezaket yapılarını kullanarak temel sosyal iletişim kurabilir: Selamlama ve veda, tanıtımlar, “lütfen, teşekkür ederim, özür dilerim vb. diyerek”*. Bu tanımlamadan yola çıkarak A1 dil düzeyini bitiren bir öğrencinin selamlama, vedalaşma hatta nezaket kalıplarının önemli bir bölümünü bilmesi gerektiği görülmektedir. Sadece “görüşürüz”, “tamam, görüşürüz” olarak 2 kalıbın diyaloglarında vedalaşma sözcükleri olarak yer almasının yeterli olmadığı düşünülmektedir. Ayrıca hizmet alımını veya alışverişi konu alan karşılıklı diyaloglarda vedalaşma kalıbı yerine “teşekkür ederim” kalıbı ile yetinildiği görülmektedir. Bu durum öğrencinin sosyal aktör olma konumunda bir eksikliğe neden olmaktadır. A1 dil seviyesinde yer alan okuduğunu anlama diyalogları incelendiğinde ise “görüşürüz” veda kalıbının tekrarlandığı görülmektedir. Ayrıca “kendinize iyi bakın” kalıbının da vedalaşma bağlamında kullanıldığı görülmektedir. Türk toplum hayatına İngilizce film çevirileriyle girdiği düşünülen bu kalıp İngilizce “take care” kalıbını da hatırlatmaktadır.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Kitabı A2 verileri incelendiğinde dinlediğini anlama metinlerinde A1 dil seviyesinde verilen vedalaşma kalıplarının tekrarlandığı görülmektedir. 1 kez “görüşürüz” 1 kez de “vedalaşma” yerine kullanılan “teşekkür ederim” kalıpları kullanılmıştır. A1 dil seviyesindeki kitapta olduğu gibi birçok diyalog selamlama ile başlamış fakat sonunda vedalaşma kalıbı ile bitmemiştir. Diller için Avrupa Ortak Çerçeve Metni (2020) incelendiğinde A2 dil düzeyinin toplumdilbilimsel yeterlilikleri şu şekilde açıklanmaktadır: “*A2 Temel dil işlevlerini (ör. bilgi alışverişi ve ricalar) yerine getirebilir ve bunlara yanıt verebilir. Düşünce ve tutumları basit bir şekilde ifade edebilir. En basit ortak ifadeleri kullanarak ve temel rutinleri izleyerek basit ama etkili bir şekilde sosyalleşebilir. Gündelik selamlama ve hitap amaçlı nezaket yapılarını kullanarak çok kısa sosyal alışverişleri halledebilir. Davet, öneri, özür vb. yapabilir ve bunlara karşılık verebilir”*. Bu tanımlamadan yola çıkarak A2 dil seviyesindeki öğrencilerin samimi ortamlarda toplumdilbilimsel yeterlilikleri oldukça ileri düzeydedir. En basit nezaket ifadelerini bir söylemde kullanabilir ve kullanılan nezaket ifadelerini de anlayabilir. Özellikle hitap amaçlı nezaket yapıları, sosyal ortamlarda kullanılan selamlama ve vedalaşma kalıplarını da kullanması gerekmektedir. Fakat A2 dil seviyesindeki kitabı incelediğimizde dinlediğini anlama metinlerindeki diyaloglarda A1 dil seviyesinde geçmeyen yeni vedalaşma kalıplarının verilmediği görülmektedir. Aynı kitapta yer alan okuduğunu anlama diyaloglarında ise “haydi görüşürüz”, “iyi günler”, “tekrar bekleriz”, “yarın görüşmek üzere”, “iyi geceler”

vedalaşma sözcüklerini kullandıkları görülmektedir. A1 kitabında olduğu gibi “teşekkür ederim” yapısı veda sözcüğü olarak kullanılmıştır. İstanbul Kitabı A1 ve A1 2 verileri incelendiğinde Diller için Avrupa Ortak Çerçeve Metni (2020) içinde yer alan toplumdilbilimsel yetkinliğin vedalaşma bileşeninin öğrenciyi sosyal aktör olma sürecini yeterince geliştiremediği saptanmıştır.

Fransızcanın yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan Alter Ego A1 + yöntem kitabı incelendiğinde oldukça yoğun vedalaşma kalıpları ile karşılaşmaktadır. Öncelikle dinlediğini anlama becerisinde vedalaşmanın şu kalıplar dahilinde verildiği görülmektedir : enchanté (tanıştığımıza memnun oldum, iyi günler), Nous vous souhaitons un bon voyage (size iyi yolculuklar dilerim), merci (teşekkür ederim) , merci beaucoup (çok teşekkür ederim), au revoir (görüşmek üzere), bonne journée (iyi günler), A demain (yarın görüşmek üzere), Ciao (çok samimi vedalaşma), bonne soirée (iyi akşamlar), A bientôt (en kısa sürede görüşmek üzere), A ce soir (bu akşam görüşmek üzere), A jeudi (Perşembe günü görüşmek üzere), Bisous (öpüyorum), Je vous remercie (Size teşekkür ederim) . Veriler incelendiğinde Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan İstanbul Kitabının dinlediğini anlama metinlerinde sadece “görüşürüz” ve “teşekkür ederim” vedalaşma kalıbı olarak kullanılırken Fransızca’yı yabancı dil olarak öğreten kitapta oldukça zengin bir içerikle karşılaşmaktadır. Yine aynı kitapta okuduğunu anlama metinleri incelendiğinde diyalog yerine karşılıklı iletişimin birbirine e-posta gönderme veya mektuplaşma örnekleriyle geliştirildiği görülmektedir. Bu sebeple kitapta oldukça zengin vedalaşma kalıpları okuduğunu anlama metinleri aracılığı ile aktarılmıştır. Örneğin bises (öpücükler), bisous (öpüyorum) , A très bientôt (en kısa sürede görüşmek üzere), je t’embrasse (seni kucaklıyorum) yapıları her yazışmayı içeren metnin altında mutlaka yer almaktadır. Böylelikle vedalaşma sözcüklerinin dil düzeyine uygun olarak samimi iletişimde nasıl kullanılacağı da gösterilmiştir.

Fransızcanın yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan Alter Ego A2 + yöntem kitabının dinlediğini anlama diyalogları incelendiğinde A1 kitabında aktarılan vedalaşma yapılarına yenilerinin eklendiği tespit edilmiştir: Salut (selamlar), Bonsoir (iyi akşamlar), Bon après- midi (iyi öğleden sonları) yanında A1 dil düzeyinde öğretilen kalıpların da tekrarlandığı gözlemlenmektedir. Aynı kitapta okuduğunu anlama metinleri incelendiğinde kitabın bir ünitesinin tamamen yazılı iletişimi konu aldığı görülmektedir. Ayrıca yazışma örneklerinin hem samimi hem de formel yazışma örnekleri olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda öğrenciyi samimi yazışmalarda : merci (teşekkür ederim), au revoir merci (teşekkür ederim, görüşmek üzere), on se retrouve dans quelques instants (kısa bir süre sonra buluşmak üzere) olarak listeleyebileceğimiz yeni vedalaşma kalıpları da aktarılmıştır. Ayrıca formel yazışmalar için : “Je vous prie de croire, Madame, Monsieur, en l’assurance de ma considération distinguée” (saygılarımı sunmama izin verin) , “Cordialement” (saygılarımla), “ je vous remercie “ (size saygılarımı sunarım) gibi yeni kalıpların da aktarıldığı görülmektedir. Fransızca öğretmek için hazırlanan Alter Ego + A2 kitabı Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi amacıyla hazırlanmış olan İstanbul kitabı A2 ile karşılaştırıldığında oldukça zengin bir vedalaşma kalıbı içeriği sunduğu görülmektedir.

Sonuç

Kültür olgusu içinde bulunduğumuz yüzyılda özellikle sosyal bilimler ve eğitim bilimleri alanında oldukça önemli bir yere sahiptir. Kültürü tüm yönleriyle inceleyen kültürbilim ile dili tüm yönleriyle inceleyen dilbilimin buluştuğu bir alan olarak kabul edebileceğimiz kültürdilbilimin tüm alanları kendilerini bir kez daha tanımlamaya davet etmektedir. *Kültürbilim alanında yaşanan bu dönüşümler bir kelebek etkisi yaratarak, birçok alanda yeni eğilimlerin oluşmasını sağlamıştır. Özellikle kültürlerarası iletişim üzerine yapılan araştırmalar, birçok bilim dalının dikkatini çekmiş ve bu araştırmalardan etkilenmelerini sağlamıştır*”(Şimşek, 2013). Bu bağlamda tüm dünyada yabancı dil öğretimi alanı da kültürdilbilimin getirdiği yeni kavramları kendi çalışma alanındaki sınırlarının içine almıştır. Yabancı dil öğretimi alanındaki değişiklikler bağlamında Diller İçin Avrupa Ortak Çerçeve Metninin 2020 yılında yayımladığı genişletilmiş baskını örnek verebiliriz. Metnin içinde yer alan ve oldukça ayrıntılı bir şekilde tanımlanan aracılık becerileri, iletişim stratejileri, kültürel yeterlilikler ve toplumdilbilimsel yetkinlik tanımlayıcıları bu bağlamda önemli değişiklikler olarak nitelendirilebilir. Türkçenin yabancı dil olarak

öğretimi bağlamında da bir başvuru metni olarak tanımlanan çerçeve metin öğrencinin bir dil kullanıcısı ve sosyal aktör olma sürecini dil edinimi bağlamında değerlendirmektedir. Bu sebeple Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi programlarında Türk kültür bilgisinin aktarımı ve Türk toplumsal bilgisinin paylaşımı oldukça önemli bir kavram olarak öne çıkmaktadır.” *Kültür; insan nefsinin manevi gelişmesine yol açan ve beşeriyetin bilinçli zihniyle yapılan şuurlu eylemlerin bir sonucudur*” (Telebayev, Aralbay, 2020: 25). Bu bilinçli eylem dilin, onu konuşan toplumun devamlı değişen yüzüyle karşılaştığında, bu değişime uyum sağlayarak dönüştüğü gerçekliğini de gözler önüne sermektedir. Böylesine sıkı bir ilişki içinde olan dil ve kültür ana dili kullanıcılarını etkilediği kadar herhangi bir dili yabancı dil olarak öğrenmeye ve ardından kullanmaya yönelmiş insanı da etkilemektedir. Çünkü öğrenmekte olduğu yabancı dile “yabancı” olan insan aynı zamanda onun konuşan topluma da “yabancı”dır. Bu bağlamda kültürdilbilimin temel kavramlarından biri olan konsept kavramı akla gelmektedir. İnsanın düşünce dünyasını oluşturan en küçük kültürel birim olan konsept, tüm varlığını sözcükler aracılığı ile kanıtlamaktadır. Dil kullanıcısı ve sosyal aktör olarak tanımlanan yabancı dil öğrenen öğrencinin, bu sebeple kültürdilbilimin konseptleriyle yani düşünce dünyasını oluşturan en küçük kültür birimleriyle dil düzeyine uygun sınırlar içinde tanışması oldukça önemlidir. Ancak bu tanışma sonrasında öğrenci doğru sözcük seçimi, toplumdilbilimsel yetkinlik ölçütleri ve iletişim stratejilerini geliştirebilecektir. Sosyal aktör olma süreci ise en basit dil düzeylerinde selamlama ve vedalaşma ile başlamaktadır. Demek ki selamlaşma ve vedalaşma kalıplarının içinde de her dil kendine ait en küçük kültürel birim olan konsepti barındırmaktadır. Bu çalışmada Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan İstanbul A1 ve A2 yöntem kitapları bu sebeple toplumdilbilimsel yetkinlik bağlamında Diller İçin Avrupa Ortak Çerçeve Metni ölçütlerine başvurularak incelenmiştir. Vedalaşma kalıplarının kullanımı bağlamında yapılan incelemede her iki dil düzeyinde de sözlü ve yazılı olarak kullanılan vedalaşma kalıplarının oldukça yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır. Örnek vermek gerekirse Türkçenin oldukça özgün bir vedalaşma kalıbı olan ve diğer dillerde karşılığı bulunmaya “Allah’a ısmarladık” ve “güle güle” kalıplarından bahsedilmemiş, giden kişinin ve kalan kişinin birbirinden farklı kalıpları kullanması gerektiği ile ilgili bir bilgi verilmemiştir. Böylelikle öğrencinin en temel ve önemli bir kültür birimi (konsept) ile tanışması mümkün olmamıştır. Ayrıca bu çalışmada yabancılara Fransızca öğretmek amacıyla hazırlanmış olan Alter Ego +1 ve Alter Ego +2 yöntem kitapları da aynı ölçütler bağlamında incelenmiş ve bir karşılaştırma çalışması da yapılmıştır. Sonuç olarak yabancılara Fransızca öğretmek amacıyla hazırlanmış olan kitabın A1 ve A2 dil düzeylerinde oldukça fazla sayıda vedalaşma kalıbı aktardığı sonucuna varılmıştır. *“Etkileşim içinde bulunulan bireyin ve ortamın durumuna göre kullanılacak “uygun” bir selam ve hitap şekli, iletişime başarılı bir giriş yapmak anlamına gelir. Bu durum, iletişimin sağlıklı yürüyebilmesinin de ön koşuludur. Etkileşenlerin birbirlerinden “uygun” bir veda selamıyla ayrılmaları ise, tarafların bir sonraki karşılaşmalarında aralarındaki iletişimi sürdürecekları mesajı taşır”* (Selçuk, 2005). Bu tanımlamadan yola çıkarak etkileşimin başladığı yerin selamlama ve bu etkileşimin niteliğini gösteren unsurun da vedalaşma olduğu söylenebilir. Sosyal aktör ve dil kullanıcısı olarak kabul edilen, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencinin, her dil düzeyinde sınırları belirlenmiş olan toplumdilbilimsel yetkinliğe ulaşması oldukça önemli gözükmektedir.

Kaynakça

- Akarsu, B. (1984). Humboldt'da Dil Kültür Bağlantısı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Alimjanova, G.M (2016). Karşılaştırmalı *Kültürdilbilim*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Alter Ego + A1 (2012) Ed. Annie Berthet . Paris: Hachette.
- Alter Ego + A2 (2012) Ed. Annie Berthet . Paris: Hachette.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? . Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5 (2) , 368-388. DOI: 10.31592/aeusbed.598299
- D-AOÇM(2020)erişim: http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/04144518_CEFR_TR.pdf
- İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Kitabı A1* (2014) Ed. Ferhat Aslan İstanbul: Kültür Sanat Basımevi.
- İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Kitabı A2* (2014) Ed. Ferhat Aslan İstanbul: Kültür Sanat Basımevi.
- Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8 (15) , 170-189. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/susbid/issue/54983/727462>
- Onursal Ayırır, İ. "Türkiye Türkçesinde Kalıp Sözcükler: Nezaket Kuramı Açısından Edimbilimsel Bir Değerlendirme". Milli Folklor 16 (2020): 86-98 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/millifolklor/issue/55811/767020>
- Ruçina L. (2016). Kültürdilbilim Temel Kavramlar ve Sorunlar. ed. Olena Kazan. Dilbilimsel Disiplinler Arasında Kültürdilbilimin Yeri. (27-32). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Selçuk, A. (2005). KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM AÇISINDAN GÜNDELİK İLETİŞİM DAVRANIŞLARI . Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , (13) , 1-17. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/susbed/issue/61778/923498>
- Sergeyeva M. (2016) Kültürdilbilim Temel Kavramlar ve Sorunlar. ed. Olena Kazan Kültürdilbilimde Temel Kavramların Tanımlanması Üzerine. (50-60). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Şimşek, F. (2013). Kültürbilim Alanında Yaşanan Kültürel Dönüşümlerin Kültür Odaklı Çeviri Kuramlarına Etkisi. TÜRK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi, 1 (2) , 258-264. DOI: 10.12992/TURUK71
- Telebayev, G. & Aralbay, S. (2020). Kültür Olgusundaki Bilgi Ve Bilim Sorunları. A. Âsauı atyndagy Halykaralyk qazaq-turik universitetiniñ habarşysy , (118) , 19-30.
- Ülper H.(2020). Yabancı Öğrencilerin Türkçe Söyleyiş Akıcılıklarına İlişkin Algıları ve Etkili Olan Etmenler. Başkent University Journal of Education, 7(2), 328 - 338.